

DES VÂR IREA UNIRII BISERICE TI DE LA 1700-1701 SUB EPISCOPUL ATANASIE

Keywords

Unification
Catholicism
Orthodoxy
Romanians
Greek-Catholic church

JEL clasificasion

N33

Abstract

The religious unification around year 1700, between a part of the Orthodox believers from Transylvania and the Church of Rome, of Catholic religion, had represented an event that left a profound spiritual mark on the Romanian and Transylvanian population. The efforts for a Unification had started under the Orthodox bishop from Transylvania, Teofil (1692-1697), a part of the Orthodox priests being willing to accept it for a series of rights and benefits. These efforts could not be accomplished because of the sudden death of the bishop in 1697.

As a result of the endeavours of the next bishop of the Romanians, Atanasie, a part of the Orthodox believers had joined the new Greek-Catholic communion around 1700-1701. There is no doubt that this historical and religious endeavour was not an easy one, Atanasie being compelled to „sail” in the muddy waters of the religious structure in Transylvania.

This oscillation between the Orthodox and Catholic religions, under the strict supervision of the Imperial authorities from Wien, had triggered the completion of the religious Unification at the beginning of the 18th century and the development of the Greek-Catholic church in Transylvania.

Pe fondul trecerii Transilvaniei sub autoritatea Imperiului Habsburgic, fapt petrecut în anul 1699, se vor realiza eforturi deosebite privind consolidarea habsburgilor în noua provincie. Rolul esențial în acest sens va reveni Bisericii Romano-catolice. Aceste eforturi vor viza schimbarea raportului de forțe în favoarea confesiunii catolice din Transilvania, după ce mult vreme confesiunea calvină avusese o importantă influență (Păcurariu, 2007).

După cucerirea treptată a Transilvaniei, definitivată și oficializată prin tratatul de la Karlowitz, noile autorități au căutat să-i atragă la Unirea cu Biserica Romei pe credincioșii de religie ortodoxă. Această dorință era din speranța noilor autorități privind creșterea numărului catolicilor, mult diminuat în vremea stăpânirii principilor calvini. De asemenea, prin Unire, habsburgii doreau ruperea legăturilor dintre românii ortodocși din Transilvania cu cei din afara arcului extracarpatic, din Moldova și Țara Românească (Păcurariu, 2007). În acest privinț, românii au fost considerați de habsburgi ca fiind o modalitate de întrebunătărire în folosul statului, un adevărat „*instrumentum regni*” (Bernath, 1994).

În anul 1692 ajunge episcop ortodox în Transilvania călugărul Teofil (1692-1697), care provenea din rândul purtătorilor nobilimii românești transilvănene, fiu al unui preot ortodox din Teiuș. Noul episcop trebuia să mențină un echilibru între pretențiile mitropolitului ortodox al Țării Românești și cel al superintendentului calvin al Transilvaniei (Bernath, 1994). În vremea acestuia se vor realiza primele eforturi în ceea ce privește atragerea românilor ortodocși la Unirea cu Biserica Romei, eforturi care nu s-au pus în practică ca urmare a morții subite a episcopului Teofil, survenite în septembrie 1697. Decesul acestuia a amânat pentru puțin vreme acest demers confesional, fiind

pus în practică de următorul episcop, Atanasie.

După moartea episcopului Teofil, opera Unirii pare să fi fost întreruptă definitiv. „Urmasul său fu un om tânăr, prea tânăr încă, Atanasie, feciorul preotului din Bobâlna” (Iorga, 1902). Noul episcop ortodox era un tânăr preot român pe nume Anghel Popa, ce provenea dintr-o mai veche familie nobiliară, cu tradiții preoțesti, din comitatul Hunedoarei, care îi va lua numele de Atanasie în urma călugăririi sale (Bernath, 1994).

Deși va fi candidatul adversarilor Unirii, sprijinit fiind de opoziția calvină din Transilvania, „în împrejurările aceste grele, când împăratul și iezuiții se foloseau de cele mai rafinate mijloace, ca românii să treacă la credința Romei, se ivi omul curajos, care primiți în public unirea cu Roma: Atanasie Anghel” (Mete, 1935). Datorită acestui nou episcop, după lungi negocieri, însoțite de multe compromisuri, o parte din preoții credincioși ortodocși din Transilvania vor trece la Unirea cu Biserica Romei, aderând la noua confesiune greco-catolică.

Prin nominalizarea noului episcop, acțiunile iezuiților maghiari privind atragerea românilor la Unire se vor intensifica, bazându-se pe nemulțumirea clerului și a credincioșilor români față de acțiunile prozelitiste ale calvinilor, dar și datorită stării materiale precare în care se aflau preoții români ortodocși (Păcurariu, 2007).

La 22 ianuarie 1698, Atanasie a fost sfințit la București, „după obiceiul în Scaunul cel nou al Mitropoliei muntene” (Iorga, 1902) de către mitropolitul Țării Românești, Teodosie, în prezența patriarhului de Constantinopol, Dosoftei. Pentru că persoana candidatului de episcop nu oferea destulă garanție pentru a rezista presiunii exercitate de către catolici, cei doi înalți prelați i-au impus un set de reguli, compus

din 22 de puncte: Atanasie „fu examinat am nun it atât de mitropolitul Teodosie, cât i de patriarhul Dosoftei (...). Cu prilejul acesta i se d dur (...) vestitele instruc ii, cari aveau de scop s -l înt reasc în credin a ortodox ” (Dragomir, 2007). Acest set de reguli era o adev rat „*instruc iune*” i reprezenta pozi ia pe care o avea mitropolitul de la Bucure ti i patriarhul de la Constantinopol vizavi de dublul pericol din Transilvania, calvinizarea i catolicizarea (Bernath, 1994).

Instruc iunile vizau cinstirea canoanelor, hot rârilor i scrierile sfin ilor p rin i, subordonarea episcopului ortodox din Transilvania autorit ii directe a mitropolitului i patriarhului, oficierea ceremonialului religios în limbile slavon ori greac sau men inerea icoanelor i a sfin ilor ca obiect al venera iei, i nu doar ca simple podoabe (Bernath, 1994). Aceste instruc iuni erau îndreptate mai ales împotriva confesiunii calvine i a inova iilor sale liturgice, i mai pu in împotriva confesiunii catolice.

Dup o edere de 7 luni la Bucure ti, noul episcop al românilor ortodox i se va întoarce în Transilvania unde î i va ocupa scaunul episcopal, având îns rcinarea clar de a respecta neschimbate dogmele, sfintele taine, calendarul i obiceiurile bisericii r s ritene (Bernath, 1994). Cu toate acestea, proasp t întors, Atanasie va cere o confirmare imperial pentru func ia sa episcopal . Mai mult de atât, „ noul mitropolit însu i, în mai pu in de trei luni de la întoarcerea sa, î i uit de f g duin ele din Bucure ti i deschise poarta bisericii sale propagandei unioniste” (Dragomir, 2007). Acest lucru s-a datorat celor dou documente extrem de importante, date pe vremea în care Atanasie se afla la Bucure ti. Acestea au fost reprezentate de rezolu ia imperial din 14 aprilie 1698 i de enciclica cardinalului Kollonich din 2 iunie

1698, ambele f când referire la posibilitatea de unire a românilor.

Primul document, rezolu ia dat de împ ratul Leopold I, prevedea c românii ortodox i puteau s se uneasc cu oricare dintre cele patru religii recepte, bucurându-se astfel de drepturile i privilegiile confesiunii respective (P curariu, 2007): „ aceia cari se vor uni cu una din celelalte religiuni recepte (...) se vor bucura de privilegiile religiunii pentru care se vor declara” (Dragomir, 2007). În acela i document imperial era prev zut situa ia în care românii „se vor bucura de privilegiile preo ilor catolici” (Dragomir, 2007), dac se vor uni cu Biserica Romei i-l vor recunoa te pe Papa de la Roma drepti conduc tor al bisericii lor. Aceste privilegii f ceau referire la scutirea de iob gie, scutirea de la plata contribu iilor fa de Stat ori scutirea de obliga ii fa de nobilimea maghiar local , mare proprietar de p mânt (P curariu, 2007).

Al doilea document, enciclica cardinalului Leopold Kollonich, arhiepiscop de Esztergom, prevedea unirea românilor doar cu Biserica Romei. Preo ii români puteau primi privilegiile Bisericii Catolice doar dac acceptau cele patru puncte florentine (P curariu, 2007): „preo ii români, biserica i averile lor m n stire ti s se bucure întocmai de acelea i drepturi i imunit i ale c ror posesiune i uz s-a acordat bisericii catolice, membrilor i averilor ei” (Dragomir, 2007).

Sub aceste auspicii, preo ii, i credincio ii lor, erau interesa i în dep irea statutului lor social i economic. De mult vreme se comparaser cu ranii iobagi lipsi i de orice drepturi. De aceea, episcopul Atanasie i preo ii vor semna decretul unirii în speran a c vor ajunge într-o situa ie politic i social mai bun (Lupa , 2004): „ademenitoarele glasuri de siren se îndreapt deci numai c tr clerul românesc i îi cer abandonarea credin ei str vechi,

oferindu-i drept r splat o seam de drepturi i privilegii puse sub ocrotirea monarhului” (Dragomir, 2007).

Sf tuit de iezui i, Atanasie va convoca la 7 octombrie 1698 sinodul sau soborul mare al bisericii ortodoxe din Transilvania, la B lgrad (Alba Iulia), pentru a hot râ public unirea religioas : „ la începutul lui octombrie, protopopi în num r mare, din toate p r ile Ardealului i din vecin tatea ungureasc , se aflau lâng Atanasie i hot rau, la apte ale lunii, Unirea (...) adic prefacerea preo ilor no tri în m dularele ale ce tii bisearici sfinte catolice ti a Romei cu condi iile cunoscute de a se l sa neatins i vl dica în scaun” (Iorga, 1902).

La Alba Iulia va fi semnat de c tre 38 de protopopi români documentul numit „*Manifestul de Unire*” ori „*Cartea de mântuire*” privind unirea cu Biserica Romei a unei p ri a clerului românesc din Transilvania (P curariu, 2007). Preo ii semnatari vor fi motiva i în alegerea lor, mai mult de ob inerea privilegiilor pe care le aveau preo ii catolici, i mai pu în de fr mânt rile spirituale ori nemul umirea privind noua lor credin (P curariu, 2007).

Deoarece desf urarea sinodului a fost insuficient documentat , s-a ivit problema autenticit ii documentelor unirii, problem mult disputat între cei ce-au promovat Unirea i adversarii ei. Aceast problem a fost cauzat de lipsa în original a protocolului sinodului i a rapoartelor contemporane despre acesta. Când se discut despre acest sinod bisericesc, se recurge la textul declara iei de Unire, existent într-o versiune redactat în limba român i una redactat în limba latin (Bernath, 1994), asupra c rora ne vom îndrepta aten ia în rândurile de mai jos.

Actul de ratificare al unirii, „*Manifestul de unire*” a reprezentat un document în care se vor reg si etapele desf ur rii procesului Unirii din vremea

episcopului Teofil, preluate, continuate i asumate acum de noul episcop Atanasie. Acest *Manifest*, va fi o reiterare, o reluare a declara iei de adeziune la Biserica catolic , care a pornit de la *Rezolu ia* de unire adoptat de Teofil în urma sinodului de la Alba Iulia din februarie 1697 (Stanciu, 2006): „din bun voia noastr ne unim cu Biserica Romei cea catolic i ne m rturisim a fi m dul rile ce tii Biserici sfinte catoliceasc a Romei prin ceast carte de m rturie a noastr i cu acele privileghiomuri voim s tr îm, cu carele tr iesc m dul rile i popii ce tii Biserici sfinte” (Dragomir, 1963).

În declara ia de Unire, pozi ia lui Atanasie i a preo ilor români a fost în deplin concordant cu pozi ia adoptat de predecesorii lor, punând-se accentul pe p strarea tradi iilor str mo e ti: „îns într-acest chip ne unim i ne m rturisim a fi m dul rii sfintei catolice ti biserici a Romei cum pre noi i r m i ele noastre din obiceiul bisericii noastre a r s ritului s nu ne cl teasc ” (Dragomir, 1963).

Atragerea unei p ri a românilor ortodoc i la Unirea cu Biserica Romei, mai întâi a preo ilor i apoi a credincio ilor, a presupus încheierea unui compromis între cele dou p ri. Românii au acceptat cele patru puncte florentine impuse de Curtea de la Viena i de biserica romano-catolic , iar autorit ile imperiale i biserice ti au acceptat condi iile impuse de români privind p strarea ritului bizantin-slav i a limbii române ca limb liturgic (C lu er, 2000). Prin urmare, aceast trecere la greco-catolicism a stat sub însemnul unei duble condi ii: acceptarea celor 4 puncte florentine de c tre preo ii i credincio ii ortodoc i, pe de o parte, i acceptarea p str rii ritului i a tradi iilor bisericii r s ritene din partea autorit ilor laice i religioase, pe de alt parte.

Preo ii i credincio ii români ortodoc i trebuiau s accepte, s recunoasc

și respecte cele patru puncte florentine, fără să se abată ori să le neglijeze în vreun fel (Stanciu, 2006). Ei se angajau să respecte punctele florentine: „și mai ales mărțurisim cele patru puncte prin care ne-am deosebit până acum: recunoaștem că pontificala romană este căpetenia văzută a întregii Biserici a lui Hristos; mărțurisim că în afară de cer, locul celor fericiți, și de iad, temnițele celor condamnați, mai există și un al treilea loc, în care petrec sufletele neispășite încă și se purifică; nu ne îndoiem că pâinea azimă constituie materie îndestulătoare pentru cina Domnului și pentru jertfa Liturghiei; credem că Spiritul Sfânt, a treia persoană din Trinitate, porcede de la Tatăl și de la Fiul”. În final, românii trecuți la Unire afirmă că „primim, mărțurisim și credem toate celelalte care le primești, mărțurisești și le crede sfânta mamă Biserica romano-catolică (...) și ne îndatorăm să înem punctele mai sus pomenite” (Dragomir, 1963).

Erau prezentate formulări cu valoare maximală, pe care preoții români acceptau să le primească: „la mai mult de cele patru puncte să nu fie constrâns nicidecum Biserica românească” (Dragomir, 1963). Elita românilor nu își reprezenta Unirea decât în spirit florentin, prin reunirea Bisericii și prin egală recunoaștere între ortodocși și catolici, în dorința realizării unității credinței catolice și-n speranța satisfacerii cererilor social-politice formulate și de comun acord consimțite (Stanciu, 2006). Această unire nu trebuia să însemne pierderea identității propriei biserici. Preoții și credincioșii ortodocși își rezervau dreptul de a-și păstra ritul și disciplina Bisericii răsăritene (Stanciu, 2006).

Pentru credincioși, prioritară nu erau adâncurile crezului fundamental ori apartenența noii Biserici la o anumită structură superioară, ci aspectele vizibile ale ritului și ceremoniilor (Câmpeanu, 2006): „[...] ca nu cumva să se schimbe cu încetul

ritul sau disciplina și să se pună la locul lor cele din Biserica Latină, apoi calendarul vechi să nu se înlocuiască cu cel nou, ci până vor rămâne în uzul calendariului vechi ceilalți neuniți de ritul grecesc în rile dinastiei austriece, să rămână uniți [...], uniți și poate avea biserici de ritul lor [...], în judecări și nu se procedează după dreptul canonic latin ci în conformitate cu Canoanele și disciplina Bisericii Grecești. [...] Bisericii și persoanelor bisericești de ritul grecesc să se acorde toate scutirile de care se bucură bisericile și clerul de ritul latin. De acum înainte uniți și nu mai fie socotiți de toleranți, ci de fiii ai patriei” (Dragomir, 1963).

Realizarea Unirii bisericești, în urma sinodului întrunit la Alba Iulia, a produs mult neliniște în rândul stărilor din Transilvania, majoritar protestante. Acestea, sub conducerea guvernatorului Gheorghe Banffy vor protesta energic (Bernath, 1994), deoarece ea atenta puternic asupra statutului lor de naștere privilegiat, nefiind de acord cu aceste privilegii oferite românilor trecuți la noua religie greco-catolică: „de acum înainte însă, clerul românesc unit cu Biserica romană era înzestrat cu drepturi care păreau pe stăpânii pământului, și se vestea nu numai ruperea acestor lanțuri nedrepte, ci ridicarea întregului popor de iobagi pe o înaltă treaptă de vrednicie omenească (...). Calvinul și proprietarul de oameni protestau împreună” (Iorga, 1902).

În aceste condiții, a refuzului Stărilor de a accepta noul statut al românilor trecuți la greco-catolicism, Atanasie va apela la cardinalul Kollonich pentru a interveni la Curtea imperială vieneză în vederea emiterii unei diplome care să recunoască unirea românilor cu Biserica Romei (Iorga, 1902). Doar prin emiterea unui astfel de document, Unirea primea o legitimitate și certitudinea îndeplinirii promisiunilor din partea autorităților habsburgice.

La 16 februarie 1699, în aceeași zi în care împăratul Leopold I ratifică tratatul încheiat la Karlowitz cu Imperiul Otoman, tratat „care lega pentru totdeauna Ardealul de habsburgi” (Dragomir, 2007), va fi dat prima Diplomă Leopoldină a Unirii. Prin această împăratul va declara validă unirea românilor cu Biserica Romei, acordând preoților români scutirile și privilegiile promise. Totodată, această primă diplomă leopoldină a fost considerată a fi „decretul de înființare a Bisericii Române-Unite” (Bernath, 1994).

Diploma a fost puternic contestată de către nașterile privilegiate ale Transilvaniei. Opoziții Unirii erau reprezentate de Guberniul și de Dieta Transilvaniei, dar și de numeroși români ortodocși sprijiniți de dincolo de Carpați. În ciuda anchetelor organizate în satele românești în toamna anului 1699, la inițiativa Dietei, privind aderarea la noua confesiune ori menținerea în vechea credință ortodoxă, Atanasie Anghel afirmă că românii nu vor renunța la decizia lor de aderare la greco-catolicism (Bernath, 1994).

Anchetele desfășurate în toamna anului 1699 au demonstrat că dezbaterile privind unirea bisericească au cuprins cât de cât lumea satelor. Românii li s-au cerut să se pronunțe privind poziția lor față de unire, iar pentru a se decide li s-au explicat cele două anume reprezentate de noua confesiune. Răspunsurile date de români au reliefat modul diferit în care au receptat oferta prezentată de catolici, deși, se pare, ei cunoșteau proiectul de acceptare a noii credințe și despre intențiile liderilor lor spirituali (Câmpeanu, 2006). Majoritatea răspunsurilor oferite au fost confuze, pe alocuri duplicite și interpretabile. Reacția lor nu a fost una de respingere a Unirii, ci dorința lor de a rămâne în vechea lege, și pentru ei „prioritare nu erau nici adâncurile crezului fundamental, nici apartenența la o anumită structură superioară, ci aspectele

vizibile ale ritului și ceremoniilor” (Câmpeanu, 2006).

La un an după conflictul cu Dieta și Guberniul Transilvaniei, episcopul Atanasie relatează cardinalului Kollonich situația nu tocmai fericită în care se afla biserica sa, arătând că și pâinii de pâine încercau prin toate mijloacele să-și îndepărteze pe români de la Unirea cu Biserica Romei (Bernath, 1994). De asemenea, Atanasie cerea cardinalului să obțină de la împărat o definiție clară a noțiunii de unire bisericească, astfel încât Stările să o accepte în cele din urmă.

Pe lângă nașterile privilegiate ale Transilvaniei, care erau împotriva acestei uniuni bisericești, vor apărea primele semne de rezistență din partea unei părți a românilor ortodocși. Astfel, partea de sud a Transilvaniei va deveni un loc eficient al propagandei ortodoxe împotriva Unirii, datorită prezenței de comercianți româno-bulgaro-greci din țările Brașovului, dar și populației ortodoxe din zona Făgărașului, Sibiuului ori din jurul orașului Alba-Iulia (Bernath, 1994). Din cauza apropierea de țara Românească, de unde va veni un ajutor constant în sprijinirea confesiunii ortodoxe din Transilvania, românii din această zonă vor fi veritabili apărători ai credinței ortodoxe în fața mișcărilor de unire bisericească.

Atitudinea fermă a lui Atanasie și a noii sale biserici va primi o confirmare definitivă în urma călătoriei sale la Viena de la începutul anului 1701. Până atunci, Atanasie va organiza două sinoduri bisericești: primul, sinodul general din 14 septembrie 1700, și al doilea, sinodul din 6 ianuarie 1701. La acesta din urmă va fi adoptată o rezoluție, semnată de 20 de protopopi, prin care se cerea menținerea lui Atanasie în scaunul episcopal (Bernath, 1994). La sinodul din 14 septembrie 1700, Atanasie înușă „un sobor mare, care, după ce repetat declara vechea de Unire, se ocupă

numai cu îndreptări ale disciplinei și cu înlăturarea obiceiurilor rele” (Iorga, 1902).

Ajuns la Viena la 5 februarie 1701, autoritățile, în frunte cu cardinalul Kollonich, vor formula lui Atanasie un rechizitoriu cu 22 de puncte în care erau cuprinse diverse acuzații la adresa înaltului ierarh, dar și condiții pe care episcopul urma să le aducă la îndeplinire, precum acceptarea subordonării sale puterii arhiepiscopului primat, depunerea unui jurământ asupra confesiunii tridentine, întreruperea relațiilor cu biserica răsăriteană, prestarea unui jurământ de supunere față de Papă ori acceptarea resfințirii sale ca preot și episcop unit (Bernath, 1994)..

Supus presiunilor, Atanasie va accepta condițiile, încât la 19 martie 1701 împăratul Leopold I va emite a doua Diplomă Leopoldină a Unirii, prin care „se asigurau din nou preoștii uniți aceleași drepturi, privilegiile și libertăți care privesc persoanele bisericii de rit latin, ordonându-se nimicirea catehismului calvin, reglementează veniturile preoștii, stabilete numărul preoștilor și dă mai multe instrucțiuni privitoare la administrare și disciplină” (Lupa, 2004). Prin această nouă diplomă, Atanasie era numit episcop al românilor uniți din Transilvania și din Partium și era subordonat direct arhiepiscopului romano-catolic maghiar de Esztergom. Diploma este considerată a fi „adevăratul act de întemeiere a Bisericii române unite din Transilvania” (Păcurariu, 2007) și prevedea drepturi egale ale noii biserici cu biserica romano-catolică, scutirea preoștilor de servitutiile feudale (Păcurariu, 2007).

Prin documentul emis la 19 martie 1701, împăratul Leopold „împărat și clerului și poporului românesc privilegiile cuprinse în a doua diplomă leopoldină, pe care frații uniți au considerat-o și o consideră până astăzi de cel mai important act, la care se reduc drepturile bisericii unite”. Cu toate acestea,

împăratul „a înzestrat cu drepturi numai preoștii românești pe care o scuti de iobăgie, de slujbă, de cinstire de către domnii de pământ (...), numărul nesfârșit de mare al românilor români răsăriteană și mai departe în jugul iobăgiei (...) sutele de mii de iobăgi români nu aveau să obțină nicio îmbunătățire a soartei lor” (Dragomir, 2007), acest lucru va marca, în decursul secolului al XVIII-lea, revenirea multor credincioși greco-catolici la religia ortodoxă.

Prin aceeași diplomă se va crea instituția teologului iezuit, aflat pe lângă episcopul unit, având drept sarcină supravegherea îndeaproape a întregii sale activități. De asemenea, teologul iezuit putea să ofere sfaturi episcopului în luarea unor decizii ce priveau noua biserică pe care o părăsise. Împăratul Leopold „se îngrijea de-a pune sub control aspru pe noul episcop unit, față de care, cu toate jurmintele sale, nu avea nicio încredere. Își dădea seama că supraveghetorii sfătuiți pe teologul iezuit care-l înecă neconștient sub ochii săi (Dragomir, 2007).

După emiterea diplomei, „în 25 martie 1701, într-o capelă a iezuiților de la Sf. Ana (din Viena), Atanasie fu hirotonit ca episcop unit de către primatul Kollonich” (Dragomir, 2007).. Din acest moment, prin sfințirea sa ca episcop al noii biserici unite, episcopul Atanasie va întrerupe în mod oficial relațiile sale cu mitropolia răsăriteană Românească de la București, unde fusese sfințit ca episcop ortodox al românilor din Transilvania în anul 1698: „Atanasie a încetat de-a fi mitropolitul românilor ortodocși din Ardeal din momentul în care (...) el fu numit și sfințit de episcop al bisericii unite din Transilvania (Dragomir, 2007).

La 25 iunie 1701, la Alba Iulia, în catedrala ctitorită de Mihai Viteazul, se va petrece ultimul episod al definitivării demersului Unirii, episod ce va avea drept subiect instalarea lui Atanasie Anghel în

scaunul episcopal de la Alba Iulia, instalare regizat într-o manier triumfalist. În prezența a 54 de protopopi, 1000 de preoți și a 2000 de mireni (Miron, 2005), înscăunatul imperial, contele Apor, îl confirma în funcția de episcop unit: „în biserica lui Mihai Viteazul, care aducea aminte de alte timpuri și de alte speranțe, un frag ungur, Apor, citi porunca împăritească din 19 martie, înc prin care Atanasie, fostul mitropolit schismatic, era făcut adevărat episcop unit cu Roma” (Iorga, 1902)..

Momentul instalării lui Atanasie Anghel în scaunul episcopal al bisericii unite, a reprezentat și ocazia pronunțării deschise a rezistenței interne ortodoxe față de unire. Trei reprezentanți ai comunității românești din Scheii Brașovului protestând zgomotos în fața catedralei din Alba Iulia (Miron, 2005): „la ușa bisericii mitropolitane, trei români, un preot și doi mireni, strigau că nu pot suferi instalarea unui episcop, unit cu catolicii, în biserica zidită de voievozii din țara Românească. Ei erau desigur reprezentanți brașovenilor (...)” (Dragomir, 2007).

În concluzie, se poate afirma că anul 1701 a reprezentat încheierea etapelor întemeierii Bisericii greco-catolice din Transilvania. Aceste etape, desfășurate pe parcursul a cinci ani, 1697-1701, începute pe vremea episcopului Teofil, dar definitive în timpul episcopatului lui Atanasie, au fost extrem de dificile pentru preoții români, ei fiind preocupați și lupte pentru drepturile și libertățile care li se cuveneau. Unirea s-a realizat formal, fără ca enoriașii ori preoții să fie înmuriți cu adevărat despre conținutul și realitatea intenției. Unirea nu a reprezentat decât un compromis, prin care ambele părți

s-au strduțit să piardă cât mai puțin și să câștige cât mai mult (Lupaș, 2004).

Bibliografie

- [1] Bernath, M. (1994). *Habsburgii și începuturile formării națiunii române*. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 76-152.
- [2] Clușer, I. (2000). *Episcopia greco-catolică de Oradea*. Oradea: Editura Logos '94, 34.
- [3] Câmpeanu, R. (2006). Unire religioasă și mental public la începuturile catolicismului românesc din Transilvania. *Annales Universitatis Apulensis, Series Historica, an X, 2*, 96-97.
- [4] Dragomir, S. (1963). *Românii din Transilvania și Unirea cu Biserica Romei. Documente apocrife privitoare la începuturile unirii cu catolicismul român (1697-1701)*. București, 7-34.
- [5] Dragomir, S. (2007). *Istoria desrobirii religioase a românilor din Ardeal în secolul al XVIII-lea*, vol. I. Oradea: Editura Universității din Oradea, 111-133.
- [6] Iorga, N. (1902). *Sate și preoți din Ardeal*. București: Institutul de Arte Grafice Carol Gebl, 177-182.
- [7] Lupaș, I. (2004). *Biserica ortodoxă română din Transilvania și unirea religioasă în cursul veacului al XVIII-lea*. Târgu-Mureș: Editura Tipomur, 39-45.
- [8] Meteuș, Ș. (1935). *Istoria bisericii românești din Transilvania*, vol. I. Sibiu: Editura Librăriei Arhidiecezane, 329.
- [9] Miron, G. M. (2005). Ultimul act al unirii românilor din Transilvania cu biserica Romei. Spre un nou concept de Unire. *Annales Universitatis Apulensis, Series Historica, an IX, 2*, 51.
- [10] Păcurariu, M. (2007). *Istoria bisericii ortodoxe române*. Sibiu: Editura Andreiana, 264-270.
- [11] Stanciu, L. (2006). Între aderare și asumare. Punctele florentine pentru greco-catolicii transilvăneni în secolul al XVIII-lea. *Annales Universitatis Apulensis, Series Historica, an X, 2*, 21-24.